

ІСТОРИЧНО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ НАРИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ

HISTORICAL AND COMPARATIVE SKETCH OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR MILITARY CRIMES

Харитонов С.О.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права № 2

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті проаналізовано історію розвитку воєнно-кримінального законодавства на території сучасної України. Це дає нам можливість проаналізувати в історичній ретроспективі шляхи формування важливого інституту кримінального права – військові злочини. Вивчення цього процесу дозволяє отримати більш повні знання по вказаній проблематиці.

Ключові слова: історія, воєнно-кримінальне законодавство, військовослужбовець, військові злочини, кримінальна відповідальність.

В статье проанализирована история развития военно-уголовного законодательства на территории современной Украины. Это дает нам возможность проанализировать в исторической ретроспективе пути формирования важного института уголовного права – воинские преступления. Изучения этого процесса позволяет получить более полные знания по указанной проблематике.

Ключевые слова: история, военно-уголовное законодательство, военнослужащий, воинские преступления, уголовная ответственность.

The article analyzes the history of the development of military-criminal legislation in the territory of modern Ukraine. This gives us an opportunity to analyze in historical retrospect the ways of forming an important institution of criminal law – military crimes. The study of this process makes it possible to obtain a more complete knowledge of this problem.

Key words: history, military-criminal legislation, serviceman, military crimes, criminal responsibility.

Постановка проблеми. Аналіз історичних пам'ятників права дає нам можливість доглядати розвиток воєнно-кримінального законодавства у своїй історичній ретроспективі, визначити закономірність, періодизацію, генезис наукові тенденції та перспективи подальшого розвитку. Дослідження історії зародження, розвитку та еволюції кримінально-правових явищ є традиційним предметом дослідження науки кримінального права. Саме вивчення цього процесу дасть більш повні, а тим самим і об'єктивні уявлення та знання щодо справжніх властивостей, особливостей, змісту та динаміки розвитку військових злочинів.

Стан науки кримінального права, ступень реалізації її функцій та завдань, відсутність глибоких теоретичних досліджень у сфері військових злочинів обумовлює потребу в активізації розробки зазначеної проблематики.

Стан опрацювання проблеми. Вагомий внесок у розроблення питань військових злочинів за період незалежності України приділяли уваги наступні вчені: Г.В. Андрусів, В.М. Білоконов, П.П. Богущкий, В.П. Бондаєвський, В.К. Гришук, М.І. Карпенко, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, М.І. Панов, М.І. Хавронюк, Г.І. Чангулі.

Метою статті є аналіз поняття та види військових злочинів в історичній ретроспективі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення історії воєнно-кримінального права необхідне для того, щоб, як писав професор М. Сергієвський, «дати ключ для порозуміння та оцінки чинного права у цілому та у частковості» [1, с. 8]. Немає такої речі, яка б була творінням «ex nihilo»: вона неминуче повинна бути продуктом передуючого розвитку [2, с. 7].

Поняття військового злочину можливо зустріти ще у законодавстві Давнього Риму. Римське воєнно-кримінальне право розрізняло наступні види злочинів військовослужбовців: 1) військові злочини; 2) військові кваліфіковані злочини; 3) загальні злочини. Під військовими злочинами римські юристи розуміли злочини, які можуть бути вчинені лише військовослужбовцем у межах виконання ним своїх військово-службових обов'язків (наприклад, втеча с поля бою, порушення обов'язків підлеглості, порушення обов'язків караульної служби тощо). За військові кваліфікаційні злочини були передбачені більш суворі покарання

для військовослужбовців у порівнянні з цивільними особами (крадіжка у товаришів, службова розтрата, бійка між військовослужбовцями). За вчинення військовослужбовцем загальних злочинів відповідальність наставала на загальних підставах [3, с. 15-16].

Формування воєнно-кримінального законодавства на території теперішньої України відображає етапи становлення держави та одного з її основних атрибутів – армії. Діяльність зі зброєю в руках не завжди була державною та визначалась конкретно віхою історичного розвитку. Спочатку для відбиття воєнної агресії збирався увесь народ та утворювалась рать, знаходження в якій було не професійним обов'язком, а тимчасовою необхідною повинністю. Після закінчення воєнних компаній рать розпускала. Одним з перших нормативних актів, який діяв на території України та регулював питання військової служби, був Литовський статут 1529 року, де у розділі «Про оборону земську» зобов'язував кожного підданого, який досяг повноліття, особисто проходити військову службу або знаряджати необхідну кількість людей, якщо виникне необхідність.

Військовими злочинами, у нашому розумінні цього терміна, визнавались злочини, вчинені шляхтою, що проходила військову службу, проти мирного населення; злочини, пов'язані з порушеннями під час зіткнення з ворогом, при якому останній здобував воєнний успіх, за які була передбачена страта.

Наступним пам'ятником воєнно-кримінального права при правліннях царів та великих князів Василя Іоановича Шуйського та Михайла Федоровича був «Статут ратних, пушкарських та інших справ, що стосуються до військової науки», укладений у 1607 році та доповнений у 1621 році. Він складався з 663 указів та статей [4]. Поряд з загальними питаннями військової науки: організація та озброєння піхоти, кавалерії та артилерії, дій військ на марші та на війні, відливання та встановлення гармат, осада та оборона фортець, у главі «Про статейні розписи пушкарів» були зосереджені норми військово-кримінального права разом з загальними нормами кримінального права. За більшість злочинів, вчинених військовослужбовцями, застосовувалась смертна кара. Інші покарання були невизна-

чені: «по обставинам справи покарати», «піддати гідному покаранню», «великому та жорстокому покаранню», «без пощади».

Більш регламентовані норми військових злочинів з'явилися у «Соборному укладенні» 1649 р. У цьому нормативному акті вже прослідковується відповідна систематизація злочинів, вчинених військовослужбовцями (ратними людьми). Умовно їх можливо поділити на чотири групи:

1. Злочини, що зраджують державі: перехід на бік ворога, здача міст, розголошення ворогу відомостей про свою армію та інше;

2. Злочини, що стосуються ухилення від військової служби: втеча зі служби або втеча з ратного поля;

3. Всі інші злочини, що вчиняються військовослужбовцем проти життя, здоров'я, честі та гідності місцевих мешканців під час походів та бойових дій: вбивство, згвалтування, нанесення побоїв, образ.

4. Майнові злочини: крадіжка, розбій, потрава посівів, спустошення дворів та городів.

Покарання вже стали визначеними: смертна кара, відсікання руки, ноги, вуха, побиття батогами, тюремне ув'язнення, конфіскація майна та грошові стягнення [5].

Воєнна реформа Петра I ознаменувалася з'явленням таких пам'ятників воєнного права: Укладення або право генералів, середніх та менших чинів та рядових солдат (1701–1702 рр.); Короткий артикул, вибраний зі старовинних християнських військових прав та іншого (затверджений та виданий Меншиковим у 1706 р.); Військовий статут 1715 р., частина II якого називалася Артикул військовий, дія якого розповсюджувалась не лише на військовослужбовців, а й на цивільних осіб.

За своєю юридичною природою Військовий артикул Петра I був значно вищий ніж пам'ятники воєнно-кримінального права західноєвропейських держав того часу і проіснував без значних змін біля 100 років до видання Воєнно-кримінального статуту 1839 року.

Військовий артикул поділяв всі злочини на дві категорії – загальні та військові. У свою чергу військові злочини вже стали утворювати відповідну систему:

1. Військові зрадницькі злочини: таємне листування та переговори з ворогом; повідомлення ворогу пароля або лозунгу; розповсюдження відомостей про стан військових справ та фортець; втеча до ворога; втеча з поля бою; відмова вступити у бій; залишення свого місця у бою; здача фортець;

2. Злочини, що стосуються ухилення від військової служби: втеча; залишення свого місця у поході; несвоєчасне з'явлення з відпустки; симуляція хвороби з метою ухилення від походу; самокалічення з метою ухилення від несення військової служби; самовільна відлучка;

3. Злочини проти порядку підлеглості, військової честі та інших обов'язків військової служби: образа фельдмаршала чи генерала; напад на фельдмаршала чи генерала; образа штаб-офіцера; образа унтер-офіцера; образа особи, що виконує обов'язки караульної служби; образа посадових осіб суду, комісарів та провіантських службовців; непокоря приказу або неточне його виконання; обговорення приказу; повстання чи бунт та інше;

4. Злочини проти військового майна: залишення рушниць, порча, програвш, продаж або заклад; розтрата мундира; приведення коня у негідний стан з метою ухилення від служби; крадіжка майна з казенних сховищ; розтрата казенних грошей чи недонесення про це;

5. Злочини, пов'язані зі зловживанням по службі: покаж більшої кількості солдат своєї частини проти дійсної кількості з корисливих мотивів; явка на інспекторський огляд з чужою рушницею; відмова від надання своєї частини на огляд;

6. Злочини начальників проти своїх підлеглих: погане поводження з підлеглими; невірне використання солдат

на свою користь на важких роботах; утримання підлеглим платні, речей та провіанту;

7. Злочини проти місцевих мешканців: спричинення шкоди, образа, нанесення побоїв та ран з боку постояльца господарю квартири або членам його родини; грабїж та знищення при взятті міст церков та інших духовних домів; спричинення образи священикам, дітям, жінкам та старикам; знищення дворів, заборів, потрава на полі хліба, спричинення насильства та інше [6].

Окрім військових злочинів Військовий артикул містив так звані загальнокримінальні злочини, а також прослідковується поява інститутів Загальної частини кримінального права: стадій вчинення злочину, обставин, що виключають кримінальну відповідальність, пом'якшуючих та обтяжуючих обставин.

Обставинами, що виключають кримінальну відповідальність були: неповноліття, божевілля, необхідна оборона, крайня потреба, виконання наказу.

Пом'якшуючими обставинами визнавались: вчинення злочину з необережності, незнання закону.

До обтяжуючих обставин відносили: стан сп'яніння, повторність злочину, вчинення злочину у воєнний час чи на виду у ворога, участь начальника або старшого по чину у злочинах підлеглих чи молодших [6].

Поряд з Військовим артикулом з 1812 року почало діяти Польове кримінальне укладення. Цей нормативний акт був виданий перед початком війни 1812 року та певним чином обмежував дію Військового артикула стосовно злочинів, вчинених у воєнний час. У 1839 році на підставі Військового статуту 1716 р., Польового кримінального укладення 1812 р. та Зведення законів 1832 р. з'явився кодифікований нормативний акт військово-кримінального права – Військово-кримінальний статут. Статут поділявся на дві частини, перша містила військово-кримінальні закони, друга – військово-судові. У ньому були передбачені загальне поняття злочину, вини у формі умислу та необережності, замах та закінчене діяння, правила призначення покарання. Після видання Укладення про кримінальні та виправні покарання 1845 р. виявились суттєві розбіжності з Військово-кримінальним статутом з питань злочинності та караності суспільно небезпечних діянь, що обумовило перегляд усього чинного військово-кримінального законодавства. Таким чином виник Військовий статут про покарання, який увійшов у книгу 12 Зведення військових постанов 1869 р. та проіснував зі змінами 1875 та 1913 років.

Згідно з Військовим статутом про покарання військовослужбовці, які були суб'єктами військових злочинів не виключались повністю з загальної кримінально-правової юрисдикції. У ньому містилась вказівка, що до осіб, які підлягали дії військово-кримінальних законів, застосовуються «Загальні постанови, що діють по цивільному відомству кримінальних законів» за виключенням «вилучень та особливих правил, встановлених цим статутом».

Військовий статут про покарання складався з п'яти розділів: «Про злочини проступки та покарання взагалі»; «Про військові та інші злочини по військовій службі»; «Про порушення обов'язків служби під час воєнних дій та про злочини і проступки, вчинені у місцевостях, оголошених на воєнному положенні»; «Про злочини та проступки загальних військовослужбовців з особами цивільних чинів, незалежно від служби»; «Про покарання у дисциплінарних частинах».

Згідно зі ст. 242 Військового статуту за злочини та проступки по службі, які могли вчинятися як військовослужбовцями, так і чинами цивільного відомства, винні підлягали покаранню, що встановлено Укладенням про кримінальні та виправні покарання.

Виходячи з цього, можливо зробити висновок, що Військовий статут про покарання не був самостійним нормативним актом кримінального законодавства, призначений для регулювання всіх питань кримінальної відповідаль-

ності військовослужбовця, незалежно від характеру вчинених ним злочинів.

У той же час слід зазначити ряд особливостей, що були притаманні Військовому статуту про покарання, які давали йому відносну самостійність та винятковість у порівнянні з чинним раніше військово-кримінальним законодавством.

Військовий статут про покарання розповсюджував свою дію на осіб військового відомства: військовослужбовців та цивільних чинів. Таким чином, під охороною Військового статуту про покарання знаходився не лише порядок проходження військової служби, а й порядок військової діяльності у цілому (військова служба військовослужбовців та служба цивільних осіб на відповідних посадах у воєнному відомстві).

Військовим статутом про покарання також було передбачено, що під його дію підпадають усі діяння, що послаблюють безпеку та боєздатність армії, що протидіє ворогу. К ним були віднесені злочини, що вчиняють цивільні особи у воєнний час. Тому коло осіб, що підпадали під дію Військового статуту про покарання, значно розширювався у місцевостях, де було проголошено воєнне положення.

Злочини проти порядку проходження військової служби містились у 13 главах: 1) «про порушення військового чиношанування та підлеглості» (ст. ст. 96-112); 2) «про образу та насильницькі дії проти караулу та посадових осіб військового звання» (ст. ст. 113-123); 3) «про ухилення від служби» (ст. ст. 124-127-1); 4) «про втечу, самовільне відлучення та неявку у строк на службу» (ст. ст. 128-140); 5) «про перевищення влади та протизаконної бездіяльності» (ст. ст. 141-152); 6) «про порушення обов'язків у караулі та під час чергування» (ст. ст. 153-161-1); 7) «про протизаконне відчуження та псування нижніми чинами казенної зброї та майна» (ст. ст. 162-168-1); 8) «про порушення військовослужбовцем порядку, встановленого у відправленні посад та справ» (ст. ст. 169-172); 9) «Про слабкий нагляд за підлеглими та зловживання владою у зносинах начальника з підлеглим» (ст. ст. 173-189); 10) «про порушення військового благочиння та огорожувальних це постанов» (ст. ст. 190-196); 11) «про протизаконні вчинки посадових осіб по деяким особливим родам служби» (ст. ст. 197-215); 12) «про злочини та проступки по керуванню майном, яке ввірено по службі та зберіганню його» (ст. ст. 216-241); 13) «про злочини та проступки загальних військовослужбовців з чинами цивільного відомства» (ст. 242); окрім того, у двох главах були передбачені злочини, що вчиняються у місцевостях, де було проголошено воєнне положення, або які були підлеглі командуючим арміями чи командирами окремих корпусів.

У період існування СРСР воєнно-кримінальне законодавство було акумульовано у загальну систему кримінального законодавства, у кримінальному кодексі УРСР 1922 військові злочини були зосереджені у Главі VII статтях 200-214. З'явилось поняття військового злочину та окремі військові злочини: образа підлеглим свого начальника; невиконання наказу; опір виконанню наказу; дезертирство; самовільна відлучка; ухилення від несення військової служби; марнотратство; порушення статутних правил караульної служби; перевищення начальника своєї влади; самовільне відступлення начальника від даної йому диспозиції; самовільне залишення поля бою; зношення військовослужбовця з ворогом; військовий шпіонаж; мародерство.

Під військовим злочином розумілось діяння військовослужбовця Червоної Армії та Червоного Флоту, спрямовані проти встановленого законом порядку несення військової служби та виконання Збройними Силами Республіки свого призначення, причому ті, які за своїм характером та значенням не можуть бути вчинені громадянами, що не перебувають на військовій або морській службі. Таким чином закон обмежив як об'єкт, так і суб'єктів військових злочинів.

У зв'язку з прийняттям 31 жовтня 1924 р. «Загальних засад кримінального законодавства СРСР та союзних республік» [7] та «Положенням про військові злочини» [8], 8 червня 1927 р набрав чинності новий Кримінальний кодекс УРСР, який залишив без змін главу про військові злочини.

27 липня 1927 було прийняте нове «Положення про військові злочини», яке значним чином уточнило деякі склади військових злочинів та містило ряд нових складів. До них відносяться: примус до порушення обов'язків по військовій службі (ст. 4); образа одним військовослужбовцем іншого, якщо вони знаходяться у відносинах підлеглості або старшинства (ст. 6); порушення статутних правил внутрішньої (вахтової) служби (ст. 16); залишення гинучого військового корабля (ст. 23); розголошення військових відомостей (ст. 25); погане поводження з військовополоненими (ст. 29); протиправне носіння або зловживання у воєнний час знаками та прапорами Червоного Христа та Червоного Півмісяця (ст. ст. 30-31). Було розширено склад військово-посадового злочину, кримінальна відповідальність наставала не лише за перевищення влади, зловживання, бездіяльність, а й за халатність (ст. 17), за використання військовослужбовця для послуг собі, членам родини та стороннім особам (ст. 19). Передбачалась відповідальність за неприйняття начальником належних заходів для знищення або приведення до непридатності засобів ведення війни, коли загрожує безпосередня небезпека захоплення ворогом і вже використані всі засоби їх збереження (ст. 20); перехід на бік ворога (ст. 22). Було значно звужено поняття мародерства (ст. 27). Окрім того, вперше з'явилось положення, яке дозволяло притягувати до кримінальної відповідальності за військовий злочин цивільних осіб з посиланням на співучасть. Цей нормативний акт зі змінами 1934-1935, 1940, 1952, 1953, 1957 роках проіснував до 1958 року [9, с. 29-32]. Зміни положення в основному стосувалися розширення кола суб'єктів військових злочинів. До військовослужбовців прирівняли особистий склад: воєнізованої охорони, пожежної воєнізованої охорони, міліції, виправно-трудоустанов, озброєного резерву Наркомату шляхів сполучення, експедицій підводних робіт, а також особи начальницького складу цивільного повітряного флоту, учнів льотних шкіл цивільного флоту, склад тилового ополчення та трудових частин [10]. Закон СРСР «Про загальний військовий обов'язок» від 1 вересня 1939 р. визнав суб'єктом військових злочинів військовозобов'язаних під час проходження навчальних зборів (ст. 57) [11]. Надалі коло суб'єктів військових злочинів було суттєво звужено Указом Президії Верховної ради СРСР від 13 грудня 1940 р. До військовослужбовців дорівнювались особи стройового та адміністративно-господарського складу міліції, оперативний склад органів управління державної безпеки НКВС [12, с. 57].

У 1943-1944 р. знову було розширено коло суб'єктів військових злочинів, до військовослужбовців дорівнювались: працівники залізничного транспорту, морського та річкового флоту, особистий склад воєнізованої охорони підприємств та воєнізованої пожежної охорони [13]. Також було криміналізоване декілька діянь: протизаконне нагородження орденами, медалями та нагрудними знаками; втрата Червоного прапора з легкодухості [14].

25 грудня 1958 р. другою сесією Верховної Ради СРСР п'ятого скликання було прийнято Закон про кримінальну відповідальність за військові злочини. Потім він текстально був відтворений у кримінальних кодексах союзних республік.

На відмінність від попередніх джерел воєнно-кримінального права, статті Закону про кримінальну відповідальність за військові злочини вже мали назву, що у значній мірі полегшувало їх застосування. Інакше було сформульоване поняття суб'єкту військових злочинів – військовослужбовці, що знаходяться на дійсній військо-

вій службі, військовозобов'язані під час проходження учбових зборів, особи офіцерського, сержантського та рядового складу органів державної безпеки, особи щодо яких є спеціальна вказівка у законодавстві СРСР. У зв'язку з цим норма мала бланкетний та невизначений характер та могла постійно змінюватись. У цілому закон мав 33 статті. Прослідковувалась відповідна структуризація військових злочинів у залежності від об'єкта посягання: статті 2–8 порядок підлеглості і дотримання військової честі (непокора, невиконання наказу, погроза начальнику, образа підлеглим начальника і начальником підлеглою); ст. ст. 9–13 – порядок проходження військової служби (самовільне залишення частини або місця служби, дезертирство, самовільне залишення частини у бойовій обстановці); ст. ст. 14, 15 – порядок користування військовим майном, зброєю і бойовою технікою (промотання або втрата військового майна; умисне знищення або пошкодження військового майна); ст. ст. 16–22 –

порядок несення окремих видів військової служби (порушення правил польотів або підготовки до них; порушення статутних правил караульної служби; порушення правил несення пограничної служби; порушення статутних правил внутрішньої служби); ст. 23 – порядок охорони державної та військової таємниці; ст. ст. 24–26 – військові посадові злочини (зловживання владою, перевищення влади і халатне ставлення до служби; здача або залишення ворогові засобів ведення війни; залишення гинучого військового корабля); ст. ст. 27–33 – порядок служби на полі бою та у районі військових і бойових дій, а також у період перебування у полоні у противника (добровільна здача у полон, мародерство, насилля над населенням у районі військових дій).

Висновки. Вивчення історії становлення окремих інститутів кримінального права дає нам можливість з'ясувати та певним чином вдосконалити чинне кримінальне законодавство України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Таганцев Н.С. Лекции по русскому уголовному праву. Часть Общая / Н.С. Таганцев. – Спб., 1887. – Вып. 1.
2. Ферри Э. Преступления и преступники в науке и жизни. Две лекции / Э. Ферри. – Одесса, 1890.
3. Дангельмайер Д. История военно-уголовного права / Д. Дангельмайер. – Варшава, 1892.
4. http://militera.lib.ru/regulations/russr/1607_ustav/index.html
5. <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/1649.htm>
6. <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/articul.htm>
7. СЗ СССР. – 1924 № 24 ст. 206.
8. СЗ СССР. – 1924 № 24 ст. 207.
9. Горный А. Закон об уголовной ответственности за воинские преступления / А. Горный // Сов. юстиция. – 1959. – №2.
10. СЗ СССР. – 1930 № 15 ст. 159; СЗ СССР. – 1934 № 29 ст. 223.
11. Відомості Верховної Ради СРСР. – 1939 №32.
12. Сборник законов СССР, Указов Президиума Верховного Совета СССР 1938-1944 гг. – М. : Госиздат, 1945.
13. Відомості Верховної Ради СРСР 1943 р. №15 ; Відомості Верховної Ради СРСР 1943 р. №18 ; Відомості Верховної Ради СРСР 1944 р. №1.
14. Відомості Верховної Ради СРСР 1944 р. №10.

УДК 343.79

ПРЕДМЕТ ТА ВИДИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ІНШИХ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

SUBJECT AND TYPES OF CRIMES RELATED TO UNLIMITED COVER OF ALCOHOLIC BEVERAGES AND OTHER PEDUCATIONAL GOODS

Шейко К.В.,

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті досліджено сучасну нормативно-правову базу, яка регулює виробництво та обіг алкогольних напоїв та інших підакцизних товарів на внутрішньому ринку, встановлено основні склади злочинів, які вчиняються у цій сфері, й проаналізовано їх предмет.

Ключові слова: алкогольні напої, підакцизні товари, незаконний обіг алкогольної продукції, спирт етиловий, горілка, пиво.

В статье исследована современная нормативно-правовая база, которая регулирует производство и оборот алкогольных напитков и других подакцизных товаров на внутреннем рынке, установлены основные составы преступлений, которые совершаются в этой сфере, и проанализирован их предмет.

Ключевые слова: алкогольные напитки, подакцизные товары, незаконный оборот алкогольной продукции, спирт этиловый, водка, пиво.

The article deals with coterporally legislative base, which regulates the production and turnover of alcohol drinks and others excisable goods at the domestic market, established the main crimes that are committed in this sphere, and analyzed their subject.

Key words: alcohol drinks, excisable goods, illegal turnover of alcohol products, ethanol, vodka, beer.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток ринку незаконного виробництва та обігу алкогольних і слабоалкогольних напоїв вимагає пошуку нових правових підходів у вирішенні проблеми ухилення від сплати акцизного

податку та збереження фізичного та морального здоров'я населення держави. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності необхідність визначення кола злочинних діянь, які потребують вивчення їх предмета для розробки ефек-